

## Munten van de Romeinse republiek

Door Roger Philippot

Hoewel men in de Griekse wereld in de 7<sup>e</sup> – 6<sup>e</sup> eeuw v.C. munten als wettelijk betaalmiddel aanvaarde, duurde het tot in de 3<sup>e</sup> eeuw v.C. voor de Romeinen dit voorbeeld volgden.

Rome hield eeuwenlang vast aan het agrarische karakter van zijn eerste bewoners waar rijkdom en welstand werd gemeten volgens de akkergrond en het aantal stuks vee dat men bezat. Pecunia, het Latijnse woord voor geld is afgeleid van pecus, wat veestapel betekent. Hieruit kan worden afgeleid dat dieren aanvankelijk als ruilmiddel werden gebruikt. Omdat dit niet altijd heel praktisch was, stapte men later over tot het gebruik van klompen brons “**aes rude**” genoemd. De eenheidswaarde of gewicht van dit ruwe brons was libra, het Romeinse pond, dat op 327.45 gr vastgesteld. Bij elke handelstransactie woog men het ruwe brons om tot de overeengekomen prijs te komen. De equivalentie tussen de os en het brons werd in 430 v.C. als volgt bepaald: een os = 10 schapen = 100 pond (librae).



*Het Latijnse werkwoord “pendere” betekende zowel wegen als betalen*

Op het einde van de 4<sup>e</sup> eeuw v.C. werden bronzen staven door de Romeinse Staat voorzien van instempelingen – de afbeelding van een zwaard, een anker, een drietand e.d.. Deze staven noemde men “**aes signatum**”. Door dit gebruik wilde men de zuiverheid – niet het gewicht – van het metaal waarborgen. De productie ervan liep sterk terug op het einde van de eerste Punische oorlog (241 v.C.). Men begon ook met het gieten van de eerste ronde bronzen munten.



De “**aes grave**” gold als basismunt en had een gewicht dat oorspronkelijk gelijk was aan het Romeins pond. Het gewicht ervan liep echter drastisch terug. Zo woog de munt in 269 v.C. nog 270 gram, in 217 v.C. was dit 130 gram. Tijdens de 2<sup>e</sup> Punische oorlog werd het gewicht teruggebracht tot 88 gram en zelfs tot 66 gram in 214 v.C. Vanaf dan ging men meer en meer over tot het slaan van munten i.p.v. het gieten ervan. In 211 v.C. kreeg de as dan het gewicht van de oorspronkelijke sextans of 44 gram. De munten werden volgens waarde onderverdeeld in een twaalfdelig stelsel. Als basismunt had men uiteraard de as, daarnaast had men de **semis** (1/2 as), de **triens** (1/3 as), de **quadrans** (1/4 as), de **sextans** (1/6 as) en de **unica** (1/12 as). Hogere waarden waren de **decussis** (10 assen), de **quincussus** (5 assen), de **tressis** (3 assen) en de **dupondius** (2 assen). Gezien deze types

zeer zelden in muntvondsten voorkomen, veronderstelt men dat ze dan ook weinig courant gebruikt werden.



*De eerste ronde munten noemde men **aes grave**  
 vz.: dubbel Janushoofd  
 kz.: scheepsboeg (gedeeltelijk)*

Naarmate het Romeinse gebied meer en meer uitbreiding nam en men meer en meer doordrong tot de Griekse kolonies in Zuid-Italië, bleek het systeem van de bronzen munten verouderd te zijn in vergelijking met het Griekse muntstelsel waar zilveren munten een heel verspreid betalingsmiddel waren. Na hun overwinning in Beneventum in 275 v.C. en de onderdrukking van de Samnieten in 269 v.C., was Rome heer en meester over gans Zuid-Italië. Onmiddellijk paste men zijn muntstelsel aan en begon men met het slaan van zilveren munten. Het eerste type noemde men een **didrachme**. Ze werden geslagen vanaf 280 v.C. tot de 2<sup>e</sup> Punische oorlog (211 v.C.). Vanaf dan maakte de **denarius** zijn opgang. Gedurende decennia bleven de afbeeldingen onveranderd. Op de voorzijde vond je een gehelmde Roma en het waardeteken X. Dit betekende dat deze munt 10 assen waard was. De halve denarius-**quinarius**- vertoonde een V (5 assen) en de kwart denarius-**sertertius**- kreeg de denominatie IIS (2 assen en 1 semis). Als keerzijde droegen al deze munten een afbeelding van de paardrijdende dioscuren (de mythologische tweeling Castor en Polux). Een tweede type van een zilveren munt was de **victoriatus**. Hij werd zo genoemd omdat de figuur van Victoria erop stond afgebeeld. De keerzijde toonde het hoofd van Jupiter. Oorspronkelijk werd de denarius hoofdzakelijk gebruikt door de eigen bevolking en had ze een zilveragehalte van ruim 95%. De victoriatus diende meer als handelsmunt met andere volkeren. Het zilveragehalte was ook beduidend lager en kwam niet boven de 80%. Van deze munt werden er tussen 211 en 206 v.C. enorme massa's aangemaakt. Daarna werden er occasioneel nog tot 170 v.C. emissies op de markt gebracht. Vanaf dan verdwenen ze geleidelijk uit het betalingsverkeer. De waarde van de nog circulerende munten daalde snel en vanaf 100 v.C. werden ze gelijkgesteld met de waarde van een quinarius. De nieuw geslagen quinarii kregen van dan af als afbeelding op de voorzijde een Jupiterkop en op de keerzijde een Victoria bij een trofee.



*Didrachme, 413 - 399 v.C.  
 Hoofd Apollo / paard*



*Denarius van Julius Caesar, 42 v.C.  
 Hoofd Caesar / cornucopia op globe + caduceus*

Het Roma/Dioscuren-type werd tussen 211 v.C. tot ongeveer 190 v.C. op zeer grote schaal geslagen. Omstreeks 195 v.C. werd de vertrouwde keerzijde met de dioscuren geleidelijk vervangen door een voorstelling van **Luna** in een biga (godin van de maan rijdend in een met twee paarden bespannen wagen). Vanaf 157 v.C. kwam er nog een derde type bij nl. Victorie eveneens rijdend in een biga. Nog later kwam er een grotere variatie van voorstellingen. De traditionele Romakop hield stand tot ongeveer 139 v.C. Toen namen de

muntmeesters de vrijheid om ook voor de voorzijde een andere voorstelling te kiezen. Vanaf +- 100 v.C. namen ze van deze vrijheid op grote schaal gebruik; men zag meer en meer voorstellingen van historische gebeurtenissen waarbij de eigen voorouders betrokken waren. Het opschrift **ROMA** bleef gebruikelijk tot de 2<sup>e</sup> eeuw v.C.. Daarnaast trof men ook symbolen, monogrammen en namen van muntmeesters aan. Tot de 1<sup>e</sup> helft van de 1<sup>e</sup> eeuw v.C. zag men op de munten wel portretten van beroemde voorouders maar afbeeldingen van nog levende mensen was taboe. **Julius Caesar** was in 44 v.C. de eerste Romein die tijdens zijn leven op een munt werd afgebeeld. Anderen- Imperators en later de keizers- zullen zijn voorbeeld volgen.

Wegens de geweldige inflatie in de loop van de 2<sup>e</sup> eeuw en 1<sup>e</sup> eeuw v.C. verdwenen bijna alle types van kopergeld. Alleen de as en de semis bleven als wisselgeld overeind.

De laatste munten die geslagen werden onder de leiding van de “**tresviri monetales**” (college van drie muntmeesters die voor een termijn van een jaar de opdracht kregen om munten te slaan) gebeurde in 41 v.C.. Acht jaar eerder in 49 v.C. leed een vete tussen Caesar en Pompeius tot een burgeroorlog die pas eindigde in januari 27 v.C. met de aanstelling van Octavianus (later Augustus genoemd) als eerste keizer van Rome.

Tijdens deze periode waren verschillende imperatoren aan de macht die hun eigen munten sloegen. De voornaamste waren: **Gnaeus Pompeius Magnus** (Pompeius de Grote) die door Caesar op 9 augustus 48 v.C. verslagen werd, naar Egypte vluchtte maar daar in opdracht van de jonge Ptolemeus XIII op 28 september in 48 v.C. vermoord werd.

**Quintus Caecilius Metellus Pius Scipio**, streed eerst onder Pompeius en na diens dood onder eigen vlag tegen Caesar maar werd door de strijdkrachten van deze dictator verslagen. Tijdens zijn vlucht pleegde hij op 06 februari 46 v.C. op zijn schip zelfmoord.

**M. Porcius Cato** beter gekend als **Cato Uticensis**, bevelvoerder over de Pompeiaanse strijdkrachten werd eveneens door Caesar verslagen. Hij pleegde kort voor Scipio eveneens zelfmoord.

**Gnaeus Pompeius** (oudste zoon van Pompeius de Grote) werd door de troepen van Caesar te Munda verslagen op 17 maart 45 v.C., hij wist te vluchten maar werd later gevangengenomen en geëxecuteerd. Z'n jongere broer **Sextus Pompeius** wist na de dood van zijn vader te ontsnappen en sloot na de moord op Caesar een akkoord met de Romeinse Senaat. Hij vestigde zich met zijn vloot in Massilia (Marseille). Onder druk van Octavianus verklaarde de Senaat hem tot publieke vijand van Rome. Hij begon dan voor eigen gewin als piraat maar werd door Marcus Agrippa bij de zeeslag van Naulochus (3 september 36 v.C.) verslagen en kort erna terechtgesteld. **Julius Caesar** stichtte samen met Crassus en Pompeius het eerste triumviraat. Na een burgeroorlog waarbij de 2 anderen het leven lieten, werd hij de enige dictator tot hij op 15 maart 44v.C; werd vermoord.

**Marcus Junius Brutus** was de neef van Julius Caesar. Wanneer zijn vader overleed werd hij door deze laatste geadopteerd. Tijdens de burgeroorlog koos Brutus voor Pompeius. Caesar overwon zijn rivaal en vergaf zijn neef. Deze vergevingsgezindheid werd echter niet in dank afgenomen, aangezien hij later één van de moordenaars op Caesar werd. Samen met zijn schoonbroer **Cassius Longinus** vluchtte hij naar Griekenland. Bij twee veldslagen tegen hun tegenstrevers Octavianus/Marcus Antonius in oktober 42 v.C. werden ze verpletterd verslagen. Cassius pleegde na de eerste verloren strijd zelfmoord. Brutus deed hetzelfde wanneer ook de tweede veldslag in zijn nadeel beslist werd.

**Marcus Antonius** was een van de trouwste luitenanten van Caesar. Hij speelde een beslissende rol in de overwinning tegen Pompeius. Na de moord op Caesar vormde hij eind 43 v.C. samen met Aemilius Lepidus en Octavianus het tweede triumviraat. Maar ook dit triumviraat hield niet lang stand. Na de politieke uitschakeling van Lepidus kwamen Octavius (die over Rome en het westelijk deel heerste) en Marcus Antonius (die heerser was in het oostelijk deel), in conflict. Marcus verstootte zijn echtgenote **Octavia** (zus van Octavianus) en begon een relatie met **Cleopatra** de koningin van Egypte. Hierdoor verloor

hij een groot deel van de steun die hij had bij de Romeinse aristocratie. Tijdens de zeeslag te Actium op 02 september 31 v.C. werd hij door Octavianus verslagen. Marcus en Cleopatra vluchtten naar Egypte en pleegden zelfmoord bij de invasie van hun koninkrijk door de legers van Octavianus.

**Lucius Antonius** was de jongere broer van Marcus. Hij kwam in conflict met Rome en trok zich met zijn leger terug in de versterkte stad Perusia, wachtend op hulp van zijn oudere broer die met zijn troepen in Gallië gelegerd was. Omdat de verwachte hulp achterwege bleef zag hij zich verplicht om te capituleren. Octavianus die zonder strijd als overwinnaar uit de bus kwam schonk hem vergiffenis en bood hem de functie aan als gouverneur van Spanje. Kort erna overleed hij.

**Gaius Octavius** werd op 23 september 63 v.C. geboren. Zijn vader C. Octavius was gouverneur in Macedonia en zijn moeder Atia was een dochter van de zus van Caesar. Bij het overlijden van zijn vader werd hij door zijn oom Julius Caesar geadopteerd . Zijn naam werd dan gewijzigd in **C.Julius Caesar Octavianus**. Na de moord op zijn oom eiste hij de rechten als erfgenaam van Julius Caesar op. Samen met Marcus Antonius en Lepidus vormde hij het tweede triumviraat en versloegen ze de legers van Brutus en Cassius. Nadat Lepidus op een zijbaan werd geschoven en Marcus Antonius werd verslagen werd hij de alleenheerser over het Romeinse Rijk. Op 16 januari 27 v.C. kreeg hij van de Senaat de titel **Augustus** en werd hij dus de eerste Keizer van het Romeins Rijk.

